

MAJAS I ÄNGA

Arkeologisk förundersökning/schaktövervakning

Bollnäs-Änga 5:4
RAÄ 380:1
Bollnäs Socken
Bollnäs Kommun
Hälsingland
2012

Inga Blennå

MAJAS I ÄNGA

Arkeologisk förundersökning/schaktövervakning

Bollnäs-Änga 5:4

RAÄ 380:1

Bollnäs Socken

Bollnäs Kommun

Hälsingland

2012

Rapport 2013:05

Inga Blennå

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF format från länsmuseets hemsida eller beställa kostnadsfritt i PDF format inger.eriksson@xlm.se eller 026-65 56 42.

Rapporter (tryckt), böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Box 746, 801 28 Gävle
Tel 026-65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

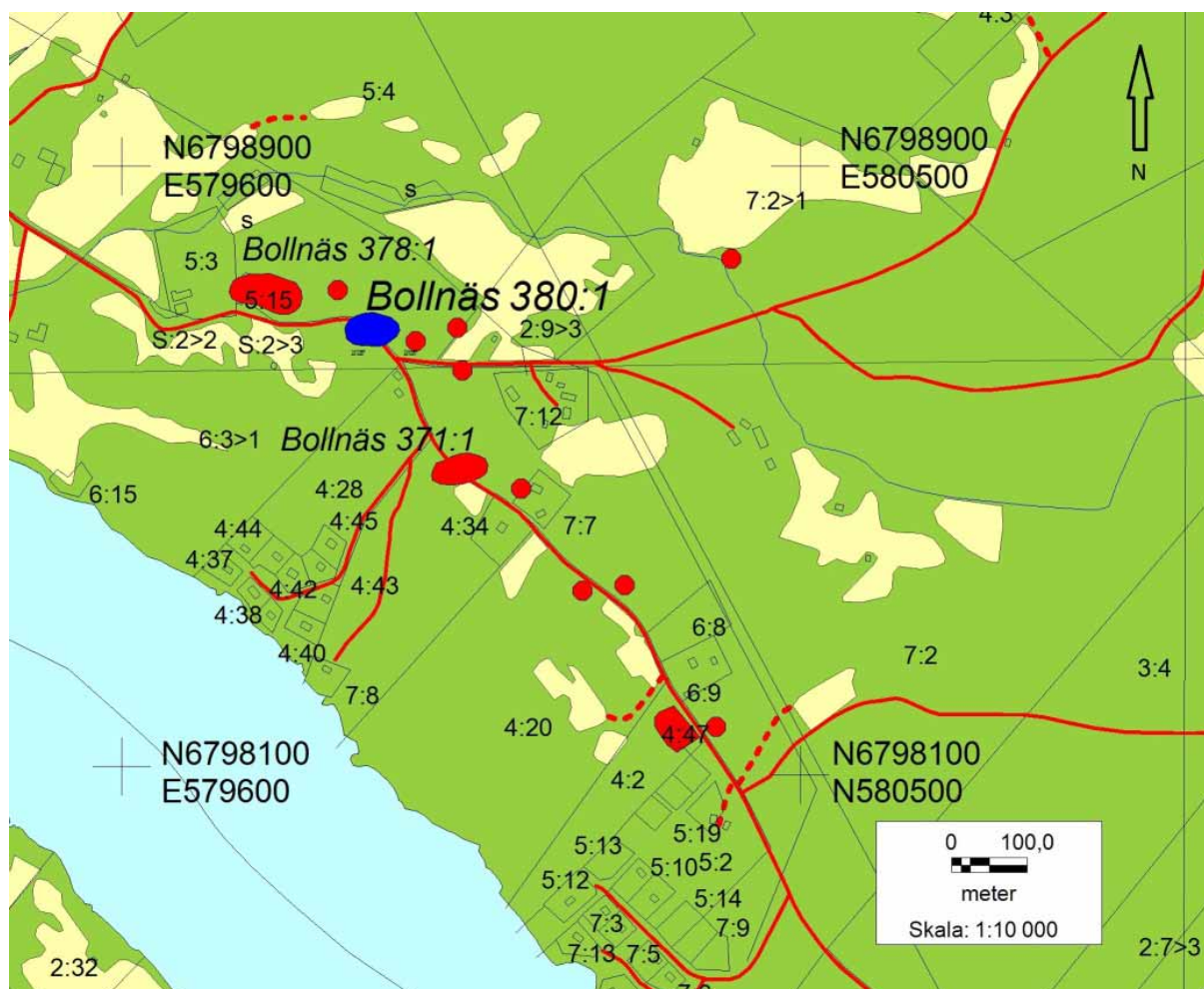
© Länsmuseet Gävleborg 2013
Omslagsbild: Detalj ur Generalstabskartan år 1889.
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.
ISSN 0281-3181
Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Inledning.....	5
Målsättning och metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Resultat.....	6
Sammanfattning.....	9
Administrativa uppgifter.....	10
Referenser.....	10

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan över Bollnäs kommun med platsen för schaktkontrollen markerad.

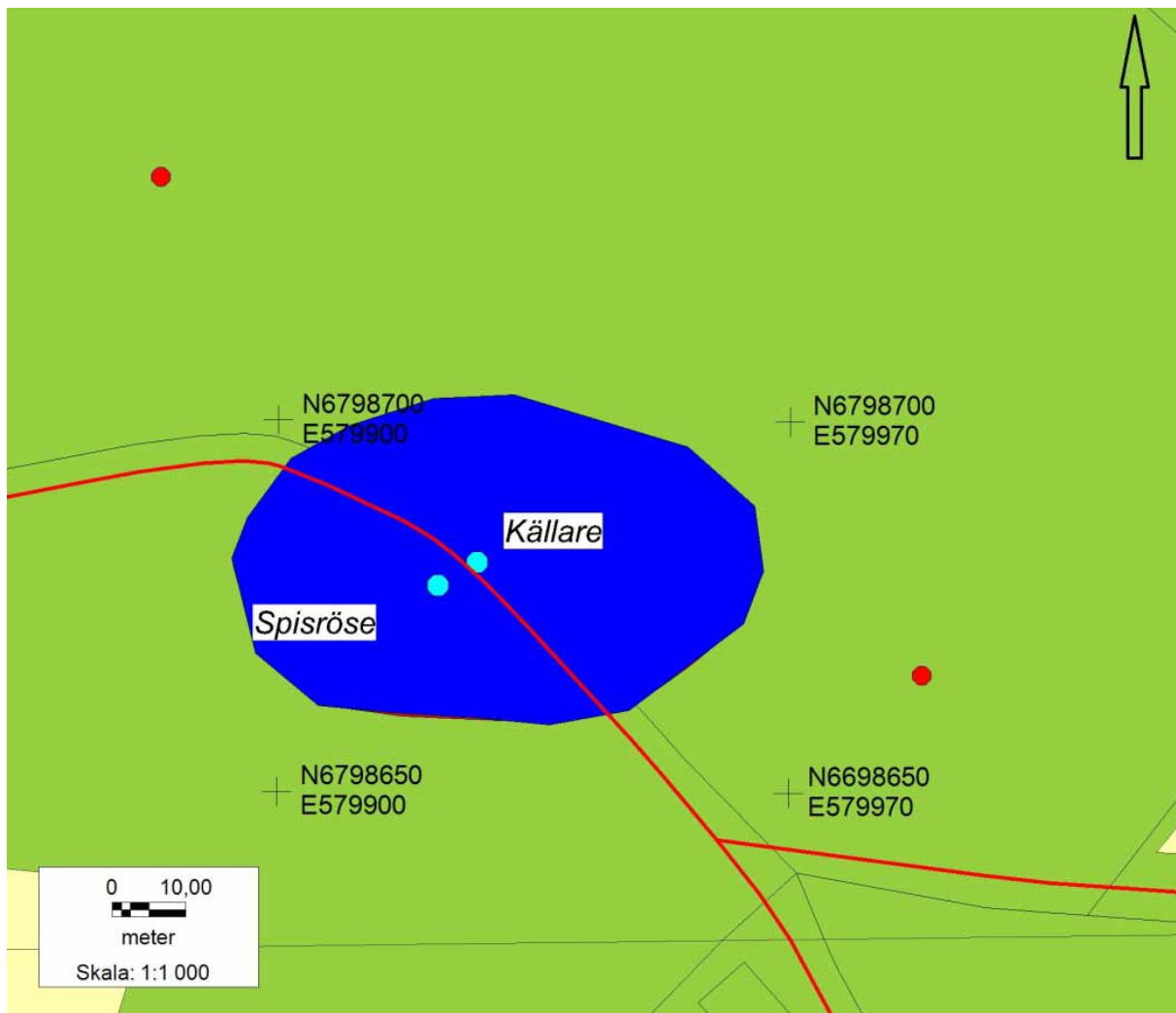
Figur 2. Undersökningsområdet med RAÄ 380:1 blåmarkerat, RAÄ 371:1 och 378:1 rödmarkerade. De övriga registrerade forn- och kulturlämningar i området är markerade med rött.

INLEDNING

Länsmuseet har på uppdrag av Trafikverket 2012-12-12 utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning på RAÄ 380:1 i Bollnäs socken och kommun. Schaktövervakningen föranleddes av förbättringar av väg 623 mellan Bollnäs och Segersta. Länsmuseet har tidigare utfört en särskild utredning av nämnda vägsträcka (Blennå 2008) då bebyggelselämningen uppmärksammades. Samtliga lämningar som berörs av förbättringsarbetena har också tidigare markerats inför kommande skogsavverkning.

MÅLSÄTTNING OCH METOD

Målsättningen för schaktövervakningen var att dokumentera lämningen och tillvarata tillgänglig kunskap gällande omfattning, karaktär och bevarandegrad. Väg 623 går rakt genom bebyggelselämningen RAÄ 380:1 vilket innebär att denna ligger på båda sidor av vägen. En sträcka av cirka 150 meter berördes av schaktning och släntning. På grund av rådande väderläge, med djupt snötäcke, fick snön avlägsnas med hjälp av maskin och dokumentationen utföras direkt därefter. Dokumentationen utfördes genom beskrivning och fotografering. Vid tillfället för schaktövervakningen kontrollerades även andra berörda bebyggelselämningar i närområdet, RAÄ 378 och 371. Vid de berörda lämningarna släntades dikesrenen av med hjälp av maskin.

Figur 3. Området för bebyggelselämningen Majas, Bollnäs RAÄ 380.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Områdena kring Ljusnan består huvudsakligen av öppna dalgångsbygder med bördiga sedimentjordar omgivna av skogsbevuxna höjdlägen. Området är fornlämningsrikt och ett flertal lösfynd visar att här bott människor ända sedan stenåldern. Runt sjön Varpen finns bland annat ett flertal förhistoriska lämningar. I sjöns norra del finns exempelvis en stenåldersboplats på den så kallade Killingholmen. I flertalet av byarna i området finns också gravar eller mindre gravfält från järnålder.

Inom undersökningsområdet har tidigare ingen arkeologisk undersökning skett. I Riksantikvarieämbetets fornminnesregister FMIS uppges att platsen är 70x40 meter stor, bestående av en husgrund, en källare samt en brunn. Lämningen är registrerad som *Majas* och ligger på båda sidor av väg 623.

Figur 4. Kartutdrag ur Laga skifte över byn Änga från år 1880 med bebyggelselämningen *Majas* (V8-46:6).

RESULTAT

Vid schaktningen norr om väg 623 framkom en valvslagen jordkällare. Källaren var närmast komplett, totalt 3,5 meter bred och 3,5 meter djup med öppning i sydväst mot vägen. Öppningen var 1,2 meter hög och 1,1 meter bred.

Källargolvet låg cirka 1 meter under nivå för nuvarande väg. Invändigt var källaren 2,5x2,5 meter stor. Höjden mellan golv och tak var 1,6 meter. Källaren var byggd av 0,2-0,8 meter stora stenar med natursten i valvet och huggen sten i väggarna.

Jordkällaren låg inom vägsträckans arbetsområde. Den dokumenterades och togs sedan bort. Inga profilsnitt eller planritningar inrättades. Inga kulturlager, varken på sidan av eller underliggande, eller fynd framkom.

Cirka 2 meter väster om jordkällaren och söder om vägen framkom ett spisröse. Här var vägarbetets omfattning mindre och endast ena kanten av röset

schaktades bort. Husgrunden, där spisröset ingått, finns sannolikt söder om röset och befintlig väg. Grunden gick inte att urskilja vid undersökningstillfället på grund av sammanhängande snötäcke.

Spisröset var 3x2 meter stort (i riktning VNV-ÖSÖ) och 0,4 meter högt av 0,1-0,6 meter stora stenar. I rösets övre del var inblandning av tegel. Cirka 0,3 meter av rösets norra del togs bort, resterande del ligger kvar. Direkt under och på båda sidor av röset vidtog lerhaltig steril jord.

En ägodelningskarta från år 1773 visar ingen bebyggelse på platsen. Kartan visar att platsen ligger på Änga bys skog. På laga skifteskartan över Änga från år 1880 syns emellertid bebyggelse på båda sidor av vägen. Jordkällaren på norra sidan är belägen på ägofigur 1629, beskrivs som stenbunden ängsmark och tillhör hemman Litt E nr 5. Huset på södra sidan av vägen tillhör hemman Litt Fa sub 6 och ligger på ägofigur 1681, även den utgörande ängsmark eller backe. Kartan redovisar inte vilken typ av bebyggelse det rör sig om. Det förefaller inte funnits någon samlad bytomt men hemmanen Litt E och F har före laga skifte legat tillsammans i norra delen av byn. På generalstabskartan från år 1889 finns bebyggelse betecknad som soldattorp markerad. Den ekonomiska kartan från år 1955 har däremot ingen bebyggelse utmärkt. Byggnaderna på platsen uppfördes sannolikt under 1800-talet och fanns alltså inte kvar på 1950-talet. Enligt boende i byn Änga låg bebyggelsen på ofri grund och människorna som bodde här emigrerade till Amerika under slutet av 1800-talet (muntlig uppgift Göran Nilsson).

Figur 5. Jordkällaren inom bebyggelselämningen Majas vid schaktningsarbetet. Foto från söder. Foto: Inga Blennå.

*Figur 6. Jordkällarens öppning i sydväst mot väg 623. Foto från söder.
Foto: Inga Blennå.*

*Figur 7. Jordkällarens bakre, nordöstra vägg. Foto från söder.
Foto: Inga Blennå.*

Jordkällarens placering förefaller ligga något längre mot väster jämfört med markeringen norr om vägen på laga skifteskartan från år 1880. Den byggnad som finns markerad söder om vägen överensstämmer med läget för det påträffade spisröset.

Figur 8. Spisröset inom bebyggelse lämning Majas på södra sidan av väg 623. Foto från norr. Foto: Inga Blennå.

Vid övervakningstillfället granskades även schaktningsarbetet vid två andra bebyggelse lämningar i närområdet som berördes. Bollnäs socken RAÄ 378 utgörs av två husgrunder, röjningsrösen och röjda ytor (se figur 2). Bebyggelse lämningarna kallas *Hellenes* eller *Hell-Olles*. Inget kulturlager, synliga lämningar eller fynd framkom vid schaktningsarbetet. Inga profilsnitt eller planritningar upprättades.

Bollnäs socken RAÄ 371 utgörs av två husgrunder som ligger på varsin sida av väg 623 (se figur 2). Bebyggelse lämningarna kallas *Bergkvists*. Inget kulturlager, synliga lämningar eller fynd framkom vid schaktningsarbetet. Inga profilsnitt eller planritningar upprättades.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet har på uppdrag av Trafikverket utfört en schaktövervakning på Bollnäs socken RAÄ 380 i Bollnäs kommun. Arbetet föranleddes av planerade förbättringar av väg 623 mellan Bollnäs och Segersta. Målsättningen var att dokumentera och tillvarata information rörande omfattning, karaktär och bevarandegrad.

Vid schaktningsarbetet framkom en valvslagen jordkällare norr om vägen och ett spisröse söder där om. Kartstudier visar att byggnaderna som tidigare funnits på RAÄ 380 sannolikt uppfördes under 1800-talet. De fanns inte kvar på den ekonomiska kartan från 1950-talet.

Vid arbetet kontrollerades även bebyggelse lämningarna Bollnäs socken RAÄ 378 och 371. Inga lämningar eller underliggande kulturlager framkom i närheten av dessa.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsen beslut: 2012-12-11. Dnr 431-8492-12

Fastighet: RAÄ 380:1 Bollnäs-Änga 5:4; RAÄ 371 Bollnäs-Änga 7:2;

RAÄ 378 Bollnäs-Änga 5:4 och 5:15

Fastighetskartans blad: 15G0h

Koordinat (sweref 99 TM): RAÄ 380: N6798676 E579918

RAÄ 371: N6798496 E580047

RAÄ 378: N6798730 E579792

Fältarbetstid: 2012-12-12

Personal: Inga Blennå

Undersökt yta: cirka 100 x 2-4 meter

Dokumentationsmaterial och mätfiler: förvaras på Läns museets server och arkiv

Fynd: -

REFERENSER

Blennå, I. 2008. *Väg 623 mellan Bollnäs och Segersta. Arkeologisk vägutredning*. Bollnäs och Segersta socknar, Bollnäs kommun, Hälsingland. Slutredovisning Läns museet Gävleborg 2009. Dnr 1769/320.

Muntlig uppgift: 2012-12-12 Göran Nilsson, Änga, Bollnäs socken, Bollnäs kommun.

Lantmäteriets forskningsarkiv:

Delning av hemägor 1773. Gävleborgs län. Bollnäs socken. Änga nr 1-6 (V8-46:2).

Laga skifte 1880. Gävleborgs län. Bollnäs socken. Änga nr 1-6 (V8-46:6).

Generalstabskartan 1889. Söderhamn (J243-110-1).

Ekonomiska kartan 1955. Stocksätter (J133-15G0h58) och Granbo (J133-14G9h58).

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE. FAKTARUM: STYRMANSGATAN 4, GÄVLE.

